

rivayetlerde kardeşi Müzerrid'le karıştırılmış olması ihtimali yüksektir. Nitekim kendi divanında böyle şiirlerin bulunmamasına karşılık Müzerrid'in divanında bu tür şiirler oldukça fazladır (a.g.e., s. 124). Ancak bedevilikten gelen hırçınlığı ve bazı yanlış davranışları dikkate alındığında hassas bir müslüman olmamakla birlikte Hutay'e ile kıyaslanması ve irtidatla itham edilmesi doğru değildir. Karısı onu cimrilik ve harisliği sebebiyle eleştirmiş, kendisi de bu huylarından vazgeçmek için gayret göstermiştir (*Divân*, s. 221-222). Şemmâh'ın bu yönlerini bazı dostları da eleştirmiştir. Maddî sıkıntıları yüzünden küçük miktarlar için bile şiir yazdığı anlaşılan Şemmâh (a.g.e., s. 430) eski şairler yanında çağdaşı olan Evs b. Hacer, Kâ'b b. Züheyr ve Hassân b. Sâbit'ten etkilenmiştir. Onun hırçın tabiatında, açık ve güçlü ifadelerinde, hayvan ve bitkilerle sembolleşmesinde çölgün etkisi sezilmektedir. Seyahatlerinde gördüğü farklı yerler ve yolculuklarında karşılaştığı sıkıntılar şiirlerine yansımıştır. Rebî' b. Albâ' es-Sülemî ile kendi kabilesinden Cüleyh b. Şümeiz, Cündeb b. Amr ve Cebel b. Cevvâl gibi şairlerle karşılıklı hiciv yazmışlardır. Kâ'b b. Züheyr'in Şemmâh'tan çekindiği rivayet edilir.

Edebiyat tarihçileri, irticâlen recez şiirleri söylemekte son derece başarılı görülen Şemmâh'ın (İbn Kuteybe, I, 234) önemli bir şair olduğunu kabul eder. İbn Sellâm el-Cumahî ona Câhiliye devri şairleri arasında ve üçüncü tabakada yer verir, onu devrin en önemli şairlerinden Nâbîga el-Ca'dî, Ebû Züeyb el-Hüzelî ve Lebîd b. Rebîa ile aynı kategoride sayar. Edebiyat ve belâgat kitaplarında şiirlerinden alınılan nâdir olmasına karşılık zengin bir sözlük malzemesi içeren şiirleri daha çok sözlük türü eserlerde şahid olarak yer almıştır. Hutay'e'nin Gatafân'ın en büyük şairi diye nitelendirdiği Şemmâh nesîb (gazel), medih, fahr, hiciv, mersiye, hayata ve insana genel bakış gibi çeşitli temalarda şiirler yazmışsa da şiirlerinin üçte ikisi tasvirle ilgili olduğu için daha çok tasvir şairi diye tanınmıştır. Hutay'e ve Ferezdak gibi şairlerin, en iyi yaban eşiği ve yay tasviri yapan şair olarak nitelendirdiği Şemmâh tasvirlerinde çöl hayatını ve öğelerini konu edinmiştir. Şemmâh ihسانlarına nâil olduğu sahâbî Arâbe b. Evs el-Kayzîye methiye (*Divân*, s. 256 vd., 323 vd., 335 vd.), Azerbaycan fethinde şehid düşen Bükeyr b. Şeddâd'a mersiye (a.g.e., s. 455-458) ve onun yeğeni Yezîd b. Merba' el-Ensârî'ye methiye (a.g.e., s. 313 vd.) yaz-

mıştır. Divanında yirmi kadar kaside, on kadar recez parçası, elli kadar kıta ve beyit bulunmaktadır. Şemmâh'ın divanı Ahmed b. Emîn eş-Şinkîti (Kahire 1327) ve Selâhaddin el-Hâdî (Kahire 1968, 1977) tarafından neşredilmiştir. Selâhaddin el-Hâdî eş-Şemmâh b. *Dirâr ez-Zübyânî hayâtühû ve şî'rüh* adıyla bir kitap yazmış (bk. bibl.), divanı üzerinde Hasene Abdülhakîm Abdullâh ez-Zehhâr (1984, *Câmiatü'l-Kâhire külliyyetü'l-âdâb*), Rezzûk Yûsuf (*es-Siretü'l-fenniyye fi şî'ri's-Şemmâh b. Dirâr*, 1989, *Câmiatü'l-İskenderiyye*) ve Muhammed es-Seyyid Selâm (*Teşbihâtü's-Şemmâh b. Dirâr*, 1989, *Câmiatü'l-Ezher*) yüksek lisans çalışması yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Şemmâh b. Dirâr, *Divân* (nşr. Selâhaddin el-Hâdî), Kahire 1977, tür.yer., ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 7-60; Cumahî, *Fuḫûlû's-şu'arâ*, s. 34, 103, 110; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 381; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve şî'ru'arâ*, Beyrut 1964, I, 232-235; Taberî, *Târîḫ* (Ebû'l-Fazl), IV, 90-91, 115-116, 123-124, 194, 256-257; İbn Abdürabbih, *el-İḫdû'l-ferîd*, IV, 299; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eġânî*, VIII, 97-99; IX, 158-179; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İşâbe* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecûd v.dğr.), Beyrut 1415/1995, III, 285-288; Abdülkâdir el-Baġdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, I, 526; Serkîs, *Mu'cem*, s. 1141; Brockelmann, *GAL*, I, 37; *Suppl.*, I, 71; Selâhaddin el-Hâdî, *eş-Şemmâh b. Dirâr ez-Zübyânî hayâtühû ve şî'rüh*, Kahire 1968, s. 90, 98-99, 110, 124, 156, ayrıca bk. tür.yer.; A. Arazi, "al-Şhammâh b. Dirâr", *El'* (İng.), IX, 288-289; Vehb Rûmiyye, "eş-Şemmâh b. Dirâr", *el-Meusu'atü'l-'Arabiyye*, Dimaşk 2005, XI, 763-764.

🕌 ZÜLFİKAR TÜCCAR

ŞEMMÂHÎ (الشماحي)

Ebû'l-Abbâs Bedrûddîn Ahmed b. Saîd b. Abdilvâhid eş-Şemmâhî (ö. 928/1522)

İbâziyye fırkasının önemli şahsiyetlerine dair *Kitâbü's-Siyer* adlı eserleriyle tanınan âlim (bk. KİTÂBÜ'S-SİYER).

ŞEMMÂS b. OSMAN (شماس بن عثمان)

Şemmâs b. Osmân b. Şerîd el-Kureşî el-Mahzûmî (ö. 3/625)

Sahâbî.

Hicretten otuz bir yıl önce (milâdî 591) Mekke'de doğdu. Kureyş'in en itibarlı kollarından Benî Mahzûm'a mensuptur. Babası bu kolun ileri gelenlerinden Osman b.

Şerîd, annesi Hz. Peygamber'e düşmanlığıyla bilinen Şeybe ve Utbe b. Rebîa'nın kız kardeşleri Safiyye'dir. Şemmâs onun lakabı olup adı Osman'dır. Bu lakabı ona dayısı Utbe b. Rebîa vermiştir. Rivayete göre, Câhiliye döneminde güneşte yanarak nefsini terbiye eden Şemmâs adında yakışıklı bir rahip Mekke'ye gelmiş, Utbe b. Rebîa yeğeni Osman'ın ondan daha yakışıklı olduğunu söylemiş ve o günden sonra Osman bu lakapla anılmıştır (İbn Hişâm, I, 326-327). İbn Sa'd, böyle bir olay nakletmeden yüzünün parlaklığından dolayı ona bu lakabın verildiğini belirtmiştir (*eṭ-Ṭabaḫât*, III, 245).

Şemmâs, İslâm'ın ilk yıllarında hanımı Ümmü Habîb bint Saîd b. Yerbû' ile Mekke'de müslüman oldu. Müşriklerden işkence gördüğü için İkinci Habeşistan hicretinde o da göç etmek zorunda kaldı. Müşriklerin topluca Müslümanlığı kabul ettiklerine dair asılsız haber üzerine Mekke'ye döndü ve kısa bir süre sonra Medine'ye hicret etti. Medine'de ensardan Mübeşşir b. Abdülmünzir'in evine yerleşti. Hz. Peygamber onu Hanzale b. Ebû Âmir ile kardeş ilan etti. Bedir ve Uhud gazvelerine katılan Şemmâs, Uhud'da Resûl-i Ekrem'in yanından hiç ayrılmadı ve onu müşriklerin saldırılarına karşı vücudunu siper ederek korudu. Bundan dolayı Resûlullah, o gün ne yana baksa Şemmâs'ı gördüğünü ve onun kendisini kalkan gibi koruduğunu söylemiştir. Şemmâs bu sırada Übey b. Halef ile çarpışırken ağır yaralandı. Medine'ye amcasının kızı ve Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme'nin evine götürülerek tedavi edilmeye çalışıldı, fakat ertesi gün öldü. Resûl-i Ekrem'in tâlîmatıyla Uhud'a götürüldü, yıkanmadan ve cenaze namazı kılınmadan üzerindeki elbisesiyle birlikte diğer Uhud şehidlerinin yanına defnedildi. Şemmâs'ın cenazesinin Cennetü'l-bakî'da defnedildiğine ve onun Bedir'de şehid düştüğüne dair rivayet doğru değildir. Şemmâs b. Osman'ın eşinin kocası için söylediği mersiye ve eşini tâziye için söylenen şiirler kaynaklarda yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 155, 257, 300, 312; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 326-327, 366-367; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḫât*, II, 42, 44; III, 17, 245-246; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), II, 710-711; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 376-377; Zehabî, *Târîḫü'l-İslâm: el-Megâzî*, s. 200-201; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), III, 357-358; a.mlf., *Nüzhetü'l-elbâb fi'l-el-kâb* (nşr. Abdülazîz b. Muhammed b. Sâlih es-Serîdî), Riyad 1409/1989, I, 404-405; Hâlid Abdurrahman el-Ak, *Meusu'atü 'uzamâ' ḥavle'r-Resûl*, Beyrut 1412/1991, II, 1024.

🕌 MUSTAFA ERTÜRK